

097 Pure Plastic Art [Pure Abstract Art]

Vooraf

De Amerikaanse conservator en kunstadviseur Stephan C. Lion¹ vraagt Mondriaan iets te schrijven voor de catalogus van de tentoonstelling 'Masters of Abstract Art'. Mondriaan voldoet aan dat verzoek, maar - waarschijnlijk - door gebrek aan tijd valt hij terug op een Frans artikel uit 1930, 050 *L'Art Réaliste - l'Art Superréaliste* [3]². Grote delen van dit artikel vertaalt hij (met hulp van Charmion von Wiegand³) in het Engels, en zo ontstaat de tekst *Pure Abstract Art*. De tekst verschijnt echter in de catalogus onder de titel *Pure Plastic Art*.

Bron

Van de tekst zijn twee bronnen bekend.

De eerste (onvolledige) bron is een fotokopie van een typoscript in het Engels met als titel *Pure Abstract Art*. Drie pagina's zijn aangetroffen in het Mondriaan/Von Wiegand archief⁴: de pagina's 1, 2 en 5⁵. Dit typoscript wordt aangeduid als het typoscript '[CVW-5]'⁶. Een vergelijking tussen de drie overgeleverde pagina's en de gepubliceerde versie leert dat het oorspronkelijke typoscript waarschijnlijk uit zes pagina's heeft bestaan. Waar de overige pagina's zich bevinden is niet ontdekt. De drie pagina's zijn op veel plaatsen door Mondriaan met de hand gecorrigeerd; pagina 5 is zelfs bijna onleesbaar door de vele aantekeningen en correcties. Onderaan pagina 2 van het typoscript '[CVW-5]' in drukletters staat vermeld: 'Unpublished manuscript'. Het merkwaardig feit doet zich voor dat de pagina's 1 en 2 in de Von Wiegand-correspondentie fotokopieën zijn van de pagina's uit de tentoonstellingscatalogus van 1965⁷; op pagina 2 staat met dezelfde drukletters vermeld: 'Unpublished manuscript'.

De tweede bron is de publicatie van *Pure Abstract Art* in de tentoonstellingscatalogus 'Masters of Abstract Art'⁸ onder de titel *Pure Plastic Art*. Omdat een volledig oorspronkelijk manuscript ontbreekt, beschouwen we deze bron als 'geautoriseerd, maar met twijfel over de redactie'.

Basistekst en leestekst

De basis voor de leestekst is de publicatie van *Pure Plastic Art* gebruikt. Het typoscript '[CVW-5]' is niet volledig.

Titel

De titel op de eerste pagina van het typoscript '[CVW-5]' luidt: *Pure Abstract Art*. Dit is de oorspronkelijke titel. De titel van de publicatie in de catalogus is echter *Pure Plastic Art*. Het is niet bekend wie de titel van het typoscript in de publicatie wijzigde en waarom. Om verwarring te voorkomen krijgt de tekst in dit corpus de titel van de publicatie met daaraan toegevoegd - tussen vierkante haken - de oorspronkelijke titel: *Pure Plastic Art [Pure Abstract Art]*.

Datering en ondertekening

In de publicatie - *Pure Plastic Art* - staat onderaan vermeld: 'March, 1942.' Dit is ook de datering van de gepresenteerde tekst: maart 1942⁹.

¹ Stephan C. Lion (1916- ...), Amerikaans kunstadviseur, conservator, publicist, en tentoonstellingsontwerper.

² P. Mondrian. 'L'Art Réaliste et L'Art Superréalistes (La Morphoplastique et la Néoplastique)'. In: *Cercle et Carré*, no. 2 (april 1930): z.p. (Zie tekst 050).

³ Charmion von Wiegand (1898-1983), Amerikaans kunsterica en kunstenaar.

⁴ The Paul Getty Research Institute, Los Angeles, USA; Call Number 990024. 'Piet Mondrian letters received (photocopied), 1940-1941'. Afmeting onbekend, alleen een fotokopie is beschikbaar. (With the courtesy of the Estate of Charmion von Wiegand and their representative, Michael Rosenfeld Gallery, LLC, New York, NY.)

⁵ Pagina 1 en 2 staan in facsimile in de tentoonstellingscatalogus *Piet Mondrian*. (Galerie Beyeler Basel, november - januari 1965.) (Bij navraag blijkt in het archief van Galerie Beyeler geen origineel manuscript aanwezig te zijn.)

⁶ Digital Appendix: Supplements 097-2 - 'Pure Abstract Art' (typoscript [CVW-5]).

⁷ Idem.

⁸ 'Masters of abstract art: an exhibition for the American Red Cross'. Helena Rubinstein's New Art Center; 1 April - 15 May 1942: 7-11.

⁹ Mondriaan woont in maart 1942 in New York, 353 East 56th Street.

Ontstaan en publicatie

Stephan Lion bereidt vanaf eind 1941 een tentoonstelling voor ten bate van het Amerikaanse Rode Kruis. Hij roept de hulp in van Charmion von Wiegand¹⁰ en samen stellen zij de tentoonstelling en catalogus samen van de tentoonstelling *Masters of Abstract Art*¹¹. Een aantal van de deelnemende kunstenaars aan de tentoonstelling - Piet Mondriaan, Fernand Léger, George Morris, Stuart Davis, Hans Richter, Carl Holty en Harry Holtzman - schrijven een tekst voor de catalogus.

Op 5 maart 1942 - een maand voor de opening van de tentoonstelling - laat Mondriaan Von Wiegand weten: 'Holtzman told me that Lion takes fragments out of *Circle*¹².' Dit brieffragment kan betekenen dat Mondriaan niet op tijd was met het inleveren van zijn artikel voor de catalogus *Masters of Abstract Art* en Lion een noodoplossing zocht. Bij vergelijking van de tekst uit *Circle* met *Pure Plastic Art [Pure Abstract Art]* wordt duidelijk dat Stephan Lion niets heeft overgenomen uit *Circle*. Vermoedelijk heeft Mondriaan toch nog op het laatste moment een tekst ingeleverd. De noodoplossing die hij zelf vond, was een tekst samenstellen uit fragmenten van zijn tekst in *Cercle et Carré. L'Art Réaliste - l'Art Superréaliste*¹³.

Een paar dagen later (9 maart 1942) schrijft Mondriaan aan Von Wiegand: 'Dear Charmion, I have worked yesterday night till 1 o'clock with Holtzman on the article and now from 2-6! I think it is rather good now and haste to send it to you. I think you can read it; otherwise tell me. If there is time to send me your new copy of this, the better. Otherwise try please, to control it your self. Thanks for the trouble and good care. Best from Mondrian'. Opmerkelijk is dat Mondriaan in deze brief Holtzman noemt als hulp bij de vertaling van *Pure Plastic Art [Pure Abstract Art]*, terwijl onderaan de publicatie staat: 'Translated by Charmion Wiegand'.

Jaren later (28 mei 1947) schrijft Von Wiegand in een brief aan Motherwell¹⁴ dat zij met Mondriaan gewerkt heeft aan *Pure Plastic Art [Pure Abstract Art]*: 'Among the essays included in "Plastic Art and Pure Plastic Art" (Documents of Modern Art), I worked with Mondrian on: [...] 4) Pure Plastic Art. The latter essay was translated from an article in *Circle et Carré*, then cut and revised in English by Mondrian.'¹⁵ Lion begint het voorwoord van de tentoonstellingscatalogus met de zin: 'In this exhibition, the effort has been made to present characteristic works of artists who express the most mature and authentic development in Abstract Art.'¹⁶ Lion zegt in het voorwoord verder niets over de teksten die in de catalogus zijn afgedrukt.

Afbeeldingen

Pure Plastic Art [Pure Abstract Art] is gepubliceerd in de tentoonstellingscatalogus 'Masters in Abstract Art'. Eén schilderij van Mondriaan is (zwart/wit) afgebeeld in de catalogus. Onder de afbeelding staat: 'Mondrian: Painting, 1939/42'¹⁷.

Reacties van tijdgenoten

Reacties van tijdgenoten op de tekst *Pure Plastic Art [Pure Abstract Art]* in de tentoonstellingscatalogus *Masters of Abstract Art* zijn niet achterhaald. *Pure Plastic Art [Pure Abstract Art]* is na Mondriaans dood (1944) ook verschenen in de verzamelbundel *Plastic Art and Pure Plastic Art 1937 and Other Essays, 1941-1943*¹⁸. Een eerste reactie op deze bundel is van een onbekende recensent in de *Knickerbocker Weekly*¹⁹. De tweede reactie is van MacAgy in december 1945²⁰.

¹⁰ Charmion von Wiegand. 'Mondrian: a memoir of his New York period'. *Arts Yearbook* 4 (1961): 57-65.

¹¹ 'Masters of abstract art: an exhibition for the American Red Cross'. Helena Rubinstein's New Art Center; 1 April - 15 May 1942.

¹² P. Mondrian. 'Plastic Art and Pure Plastic Art'. In: *Circle: International Survey of Constructive Art*, 1937: 41-56. (Zie tekst 065.)

¹³ P. Mondrian. 'L'Art Réaliste et l'Art Superréaliste. (La Morphoplastique et la Néoplastique)'. In: *Cercle et Carré*, no. 2 (april 1930): z.p. (Zie tekst 050 *L'Art Réaliste et l'Art Superréaliste* [3].)

¹⁴ Robert Motherwell (1915-1991), Amerikaans kunstenaar; editeur van 'The Documents of Modern Art', uitgegeven bij Wittenborn Art Books.

¹⁵ Vindplaats brief: George Wittenborn, Inc. Papers, Series I: Correspondence, Subseries A: The Documents of Modern Art Folder: I.A.2, The Museum of Modern Art Archives, New York. (With the courtesy of the Estate of Charmion von Wiegand and their representative, Michael Rosenfeld Gallery, LLC, New York, NY.) Volledige tekst brief: Digital Appendix: Supplements 101-4 'Letter Von Wiegand to Motherwell - May 28, 1947'.

¹⁶ 'Masters of abstract art: an exhibition for the American Red Cross'. Helena Rubinstein's New Art Center; 1 April - 15 May 1942: 5.

¹⁷ Idem: 36; CRII: 392, B274/310 (II: [...] Blanc et Rouge. 1937/Composition with Red, Blue and Yellow. 1937-42, 1937/1942 (First State).)

¹⁸ R. Motherwell (ed.). *Plastic Art and Pure Plastic Art 1937, and other essays 1941-1943: Piet Mondrian*. New York, 1945: 31-32.

¹⁹ *Knickerbocker Weekly* (9 juli 1945): 32.

²⁰ Douglas MacAgy. 'Review. Plastic Art and Pure Plastic Art 1937 and Other Essays, 1941-1943 by Piet Mondrian'. In: *The Journal*

Sleutelwoorden

Met een aantal kenschetsende woorden (in alfabetische volgorde) geven we aan wat er in *Pure Plastic Art [Pure Abstract Art]* besproken wordt. Van de zogenoemde specifieke en soms minder specifieke Mondriaan-woorden wordt een verklarende omschrijving gegeven in het ‘Sleutelwoordenregister’²¹. De in dit register verduidelijkte sleutelwoorden zijn hieronder cursief weergegeven.

Sleutelwoorden: *absolute oppositions, abstraction, culture of limited form, constant relationship, culture of painting, duality, equilibrium, equivalent relationships, liberated rhythm, limiting form, oppression, polarities, pure plastic expression, pure plastic means, relationship of dimension, rectangular opposition, tragic, true reality, unity, universal, universal expression, universal rhythm.*

Overige opmerkingen

Voor *Pure Plastic Art [Pure Abstract Art]* heeft Mondriaan fragmenten²² gebruikt uit de publicatie van *L’Art Réaliste - l’Art Superréaliste* in *Cercle et Carré* en slechts hier en daar een enkele nieuwe zin toegevoegd. Een wezenlijke verandering die Mondriaan aanbrengt in de tekst, is dat hij in *Pure Plastic Art [Pure Abstract Art]* het woord ‘Néo-Plastique’ en ‘Néo-Plasticienne’ niet vertaalt als ‘Neo-Plasticism’, maar als ‘pure plastic expression’.

Onderaan de gepubliceerde tekst staat ‘Translated by Charmion Wiegand.’ Wat betekent dat? Heeft zij werkelijk het Frans vertaald naar het Engels of heeft zij het Engels van Mondriaan bewerkt? Waarschijnlijk het laatste. In haar biografie²³ komt niet tot uiting dat zij Frans kende. Mondriaan zal de fragmenten uit *L’Art Réaliste - l’Art Superréaliste [3]* met hulp van Harry Holtzman vertaald hebben en Von Wiegand zal het geredigeerd hebben.

Als we die delen in de publicatie vergelijken met de overeenkomstige fragmenten in de drie overgeleverde typoscriptpagina’s, valt op dat de publicatie ongeveer 80 afwijkingen kent ten opzichte van het typoscript. In veel gevallen heeft Von Wiegand er ‘correcter’ Engels van gemaakt, in andere gevallen heeft zij woorden toegevoegd, waarschijnlijk ter wille van de duidelijkheid.

Schilderijen ontstaan tijdens schrijfperiode

Pure Plastic Art [Pure Abstract Art] is gedateerd: maart 1942. Mondriaan heeft begin maart 1942, eerst zelf en later met hulp van Holtzman, aan deze tekst gewerkt. Volgens de Catalogue Raisonné heeft Mondriaan in 1942 vijftien schilderijen vervaardigd: B305/96-B319/299²⁴. Hij zal tijdens het schrijven aan *Pure Plastic Art [Pure Abstract Art]* met één of meer van deze schilderijen bezig zijn geweest.

of Aesthetics and Art Criticism. 4, no. 2 (Dec. 1945): 120-121.

²¹ Digital Appendix: Documentation – Mondrian Vocabulary Explained

²² Digital Appendix: Supplements 097-1 – Fragments from ‘L’Art Réaliste - l’Art Superréaliste’.

²³ Bron: www.artinfo.com.

²⁴ CRII: 407-416.